

буде розрахований на 10 – 15 років. Сьогодні наше суспільство і держава перебувають під впливом трансформаційних процесів, які зможуть виявити результати їх діяльності на суспільні процеси не тільки зараз, а й до цього періоду. Маючи це на увазі, потрібно виключити можливість механічної екстраполяції тенденцій розвитку, що спостерігаються, і разом з тим передбачити реальність зростання темпів перетворень.

У найближчому майбутньому місце України в світовому процесі буде визначатися рішучістю її уряду і всієї країни загалом поставити перед собою стратегічну мету по перетворенню України в світову інтелектуальну державу з переважним розвитком нематеріальних інтелектуальних і наукоємних матеріальних виробництв. За односпайною думкою освітян, зокрема В.І. Астахової, зміна змісту і структури підготовки фахівців — задача сьогодні очевидна. Необхідність кількісного і якісного регулювання цих процесів, пов'язана з кардинальною зміною самої ідеології освіти, становленням нової системи соціальних відносин, вимагає вироблення науково обґрунтованих критеріїв аналізу і оцінок освітнього потенціалу регіону і країни загалом.

Яка ж сьогодні політика нашої держави в галузі вищої освіти? Які шляхи намітив уряд для подолання кризового відставання в галузі освіти? У якості положень державної політики в галузі вищої освіти пропонуються наступні:

розробка і реалізація державної стратегії розвитку вищої освіти, адекватної потребам суспільства;

визначення та здійснення комплексу практичних заходів, направлених на подолання кризових процесів і явищ, стабілізацію вищої школи, її реформування і розвиток на базі нових інститутів, механізмів і методів;

інтеграція вітчизняної вищої школи в світову вузівську систему і академічне співтовариство, розгортання ефективних інтелектуальних комунікацій.

Для досягнення подібних цілей і підвищення результативності підготовки фахівців вищої кваліфікації необхідно вирішити ряд

протиріч у змісті, структурі і керуванні системою вищої школи. Наявність комплексу проблем як світового, так і вітчизняного рівнів, проблем, що торкаються змісту, структури і повністю всієї концепції системи освіти, вимагають наукового підходу при їх вирішенні, а відповідно — систематизації та ієрархізації.

Література: 1. Вуз и рынок // Коммерческая деятельность в системе высшей школы России. — М.: Прогресс, 1992. — Кн. 1. — 16 с. 2. Тихонов А.Н. Вузовская наука: проблемы и перспективы // Высшее образование в России. — 1994. — №2. — С. 13 – 19. 3. Denison E. Accounting for United States Economic Growth 1929 – 1965. — Wash., 1974. — P. 127. 4. Актуальные проблемы совершенствования высшей школы. — СПб.: Наука, 1992. — 56 с. 5. Капелюшников Р.И., Албегова И.М. Человеческий капитал России: проблемы реабилитации // Общество и экономика. — 1993. — №10. — С. 12 – 16. 6. Горохов А.П., Жевнов И.И., Иванников А.Д. О главных направлениях и задачах информатизации в высшей школе // Высшее образование в России. — 1994. — №1. — С. 23 – 25. 7. Истон П., Клис С. Образование и экономика: анализ альтернативных перспектив // Перспективы: вопросы образования. — 1991 — №4. — С. 56 – 59. 8. Шетинин В.П. Научные подходы к экономике образования // Высшее образование в России. — 1997. — №2 — С. 3 – 8. 9. Сорокина Н.Д. Образование как фактор социальной дифференциации и социальной мобильности в российском обществе // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 18. Социология и политология. — 1996. — №3. — С. 29. 10. Шукшунов В.С. Вища освіта на порозі ХХІ століття // Высшее образование: проблемы и перспективы развития: Материалы Вторых Акад. чтений. — К., 1995. — С. 11.

ГОЛОВНІ РИСИ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ПЕРЕХІДНИХ СУСПІЛЬСТВ

УДК 339.92 / 477 /

Макуха С.М.

У ході реформування постсоціалістичних країн відбувається приватизація, демонополізація, утворюється інфраструктура товарного, фондового та інших ресурсних ринків. Разом з тим суттєві зміни відбуваються в

зовнішньоекономічних зв'язках, зокрема у сфері зовнішньої торгівлі. Руйнація зв'язків в межах Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ) поставила перед трансформаційними країнами завдання створити нові зв'язки, що неможливо здійснити без реформування валютних, митних відносин та відповідного законодавчого забезпечення цих відносин.

Слід зауважити, що в перші роки новостворені незалежні держави здійснили низку кроків у напрямку відкритості своїх економік зовнішньому світові. Майже в усіх країнах відбулися реформи, спрямовані на лібералізацію зовнішньої торгівлі — важливого елемента структурної перебудови економіки.

Лібералізація дозволяє: реалізувати економічну самостійність підприємств і створити життєздатний приватний сектор шляхом надання суб'єктам підприємницької діяльності права здійснювати зовнішньоекономічні операції прискорити структурну перебудову економіки; установити зв'язок між внутрішніми та світовими цінами, що дозволяє одержувати інформацію про розподіл ресурсів на світових ринках і виявляти порівняльні переваги країн; залучати вітчизняних виробників до конкурентної боротьби на зовнішніх ринках і збільшити конкурентоспроможність національного виробництва; досягнути макроекономічної стабілізації.

Досить часто лібералізація зовнішньої торгівлі стає на її початку необхідним засобом, оскільки дозволяє знизити гостроту соціально-економічної кризи перехідних суспільств. Це досягається шляхом наповнення внутрішнього ринку імпортною продукцією і вирішує проблему дефіциту товарів та знижує інфляційний тиск на рівень внутрішніх цін.

Початок реформування економіки в постсоціалістичних країнах супроводжувався значним падінням виробництва та платоспроможного попиту населення. За таких умов лібералізація експорту відіграла позитивну роль, бо дозволила підтримувати виробництво на експорт, сприяла збереженню робочих місць в умовах масового безробіття і скорочення внутрішнього попиту.

Лібералізуючи зовнішню торгівлю, перехідні суспільства деякою мірою вирішують проблему бюджетного дефіциту за рахунок встановлення достатньо високого мита при здійсненні зовнішньоторговельних операцій.

У колишніх соціалістичних країнах була відсутня розвинута система тарифного і нетарифного регулювання, позаяк існував державний прямий контроль за експортом та імпортом. Тому лібералізація привела до створення принципово нової зовнішньоторговельної політики. Це означає установлення цілей лібералізації торгівлі, створення необхідної нормативної бази та інституціональної структури, створення адекватних інструментів регулювання зовнішньої торгівлі.

Лібералізація зовнішньої торгівлі почала здійснюватись на постсоціалістичному просторі після 1991 р., і в перші роки реформування відбулось значне скорочення обсягів торгівлі з країнами ближнього та дальнього зарубіжжя. Причини скорочення зовнішньої торгівлі в цьому регіоні були такими: глибока економічна криза, яка призвела до скорочення імпорту, руйнації єдиного економічного простору і внаслідок цього — до розриву традиційних зв'язків між господарюючими суб'єктами; розпад РЕВ і значне скорочення співробітництва між країнами, які входили до цієї організації після переходу у 1991 році до розрахунків у вільноконвертованій валюті за світовими цінами; негативну роль відіграли також нестабільність національних валют та значні коливання валютних курсів; на стані зовнішньої торгівлі позначилась відсутність розвинутої транспортної інфраструктури (азіатські країни); значний негативний вплив мала недосконала зовнішньоторговельна політика постсоціалістичних держав, яка проявилась в експослідовності і суперечливості законодавчих актів, що регулюють цю сферу діяльності.

Щодо динаміки торгівлі між країнами колишнього Союзу, то значний спад на протязі 1991 – 1993 років спочатку загальмувався, а з плином часу в деяких країнах почалося зростання. При цьому торгівля з іншими країнами світу скоротилася значно

менше, а в прибалтійських країнах навіть зросла.

Негативні зміни відбуваються в товарній структурі експорту перехідних суспільств: збільшується частка паливно-сировинної продукції низького ступеня переробки. Одночасно скорочується частка наукоємної продукції. Наприклад, у Росії машинно-технічна продукція складає тільки 8,8% експорту, в той час як у країнах ЄС — 45%, у США — 48%, в Японії — 70%.

У структурі імпорту переважають товари народного споживання або паливно-енергетичні ресурси. Колишні республіки СРСР стикаються зі значними перешкодами у розвитку експорту, оскільки ще не стали членами ВТО. Такі держави класифікуються як неринкові і при здійсненні торговельних операцій потрапляють під вплив індивідуальних правил, що встановлюються кожною країною-імпортером. Тому вступ постсоціалістичних країн до ВТО — важлива умова збільшення експорту.

Крім цієї важливої причини гальмування експорту, слід відзначити й інші численні перепони на шляху розвитку зовнішньої торгівлі. До них належать: недостатньо розвинута інфраструктура транспорту і зв'язку; постійні зміни податкового законодавства і нестабільність інших правових актів, які регулюють зовнішньоекономічні зв'язки; відсутність досвіду здійснення зовнішньоторговельних операцій, що викликає втрату зовнішніх ринків; недостатнє застосування міжнародного маркетингу та неможливість об'єктивно оцінити проекти.

Слід зауважити, що деформована структура експорту перехідних країн значною мірою обумовлена орієнтацією його на західні ринки. Без удосконалення структури експорту та підвищення конкурентоспроможності товарів цих країн вони приречені на постачання сировинних та низькотехнологічних виробів в країни Заходу. Цю обставину слід враховувати при інтенсифікації зусиль щодо вступу перехідних суспільств у ВТО.

Оцінюючи наслідки діяльності постсоціалістичних країн у галузі зовнішньої

торгівлі, слід відмітити, що на протязі всього періоду самостійного розвитку вони проводили як політику лібералізації, так і політику протекціонізму. Як перша, так і друга мали свої переваги і недоліки.

Експерти Всесвітнього банку провели дослідження, яке дало можливість кількісно оцінити залежність між ступенем лібералізації торгівлі, характером торговельної політики, збільшенням експорту та його впливом на економічне зростання. Країни Східної Європи, колишнього Союзу СРСР і Монголії були поділені на чотири групи в залежності від ступеня лібералізації зовнішньої торгівлі та її тривалості:

1) Польща, Словенія, Угорщина, Хорватія, Македонія, Чехія, Словачія;

2) Естонія, Литва, Болгарія, Латвія, Албанія, Румунія, Монголія;

3) Киргизстан, Росія, Молдова, Вірменія, Грузія, Казахстан;

4) Узбекистан, Україна, Білорусь, Азербайджан, Таджикистан, Туркменістан.

Найбільших успіхів у лібералізації торгівлі досягли країни першої групи, що дало їм можливість на протязі 4–5-и років переорієнтувати свій експорт на світові ринки, особливо на ринки країн ОЕСР. Збільшення експорту в цих країнах стало реальним чинником економічного зростання.

Однак, поряд з позитивними моментами, проявилися і недоліки політики лібералізації зовнішньої торгівлі. У багатьох країнах з перехідною економікою лібералізація відбувалась занадто повільно, не торкаючись пріоритетних галузей. Держави вдавались до обмеження експорту, розумне регулювання імпорту не застосовувалось. Більшість країн не використовували ліцензування і квотування при імпорті, а імпортні тарифи були занадто низькими у порівнянні зі світовим рівнем. Наприклад, в Україні ліцензіями та квотами на експорт було охоплено 104 найбільш важливих товарів. І тільки останнім часом стали скорочуватись експортні обмеження і зростати імпортні з метою захисту національного виробника.